

> Retouradres Postbus 20701 2500 ES Den Haag

de Voorzitter van de Eerste Kamer
der Staten-Generaal
Kazernestraat 52
2500 EA Den Haag

Ministerie van Defensie

Plein 4
MPC 58 B
Postbus 20701
2500 ES Den Haag
www.defensie.nl

Datum 2 april 2024
Betreft Vierentwintigste voortgangsrapportage project Verwerving F-35

Onze referentie
BS2024006334

Geachte voorzitter,

*Bij beantwoording datum,
onze referentie en betreft
vermelden.*

Hierbij bieden wij u de vierentwintigste voortgangsrapportage over het project 'Verwerving F-35' (VF-35) aan. Deze rapportage beslaat de periode 1 januari 2023 tot en met 31 december 2023. Zoals gebruikelijk zijn in deze rapportage enkele recente ontwikkelingen verwerkt.

De financiële verantwoording over het jaar 2023 van het project VF-35 is, zoals vorig jaar aangekondigd (Kamerstuk 26 488, nr. 473), ook opgenomen in de voorliggende rapportage.

Het accountantsrapport van de Auditdienst Rijk (ADR) over deze rapportage wordt, in overeenstemming met de uitgangspuntennotitie voor de informatievoorziening over het project VF-35 en de Regeling Grote Projecten, als afzonderlijk document meegezonden. De ADR rapporteert voor het eerst integraal over zowel het project VF-35 als de jaarlijkse financiële verantwoording.

Het project VF-35 verloopt volgens planning. Op dit moment zijn 39 toestellen geleverd. Tot en met 2026 worden de resterende toestellen geleverd, tot aan het totaal van 52 F-35's. Dit jaar verwacht het Commando Luchtstrijdkrachten de mijlpaal *Full Operational Capability* (FOC) te behalen en zal de F-35 alle taken van de F-16 overnemen. De afzonderlijke rapportage van project VF-35 komt hiermee in 2025 tot een afronding. Voor de voortgang van het project VF-35 wordt uw Kamer na 2025 jaarlijks via het Defensie Projectenoverzicht (DPO) en de Defensiebegroting geïnformeerd. Aansluitend aan het beëindigen van het project wordt de DMP-E fase opgestart, naar verwachting in 2028.

Tegelijkertijd is Defensie dit jaar gestart met het programma 'doorontwikkeling F-35' (Kamerstuk 26 488 nr. 475). Met het programma doorontwikkeling van de F-35 is Defensie in staat de F-35 te blijven moderniseren. Over de voortgang hiervan wordt uw Kamer na behandeling van de Kamerbrief via het DPO geïnformeerd.

Hoogachtend,

*DE STAATSSECRETARIS VAN
DEFENSIE*

*DE MINISTER VAN ECONOMISCHE
ZAKEN EN KLIMAAT*

mr. drs. C.A. van der Maat

mr. drs. M.A.M. Adriaansens

Aan STASDEF
Van PDGB
Afgestemd met HDFC, DJZ, CDS, DCO
In afschrift aan MINDEF

TER BESLISSING

Datum
28 maart 2024

Onze referentie
BS2024006334

Opgesteld door

Bele dsadviseur
KD:Ambtelijke leiding
@mindef.nl

Aantal bijlagen

1

Nota

24^e voortgangsrapportage project Verwerving F-35

Aanleiding

Jaarlijks ontvangt de Kamer, conform de in 2019 herziene uitgangspuntennotitie project 'Verwerving F-35' (VF-35), een voortgangsrapportage over dit project. U heeft de Kamer vorig jaar gemeld dat deze rapportage uiterlijk in het eerste kwartaal 2024 zal worden aangeboden.

Geadviseerd besluit

U wordt geadviseerd in te stemmen met bijgevoegde Kamerbrief en voortgangsrapportage VF-35, die namens de minister van EZK en u naar de Tweede Kamer zullen worden verstuurd.

Kernpunten

In de voortgangsrapportage zijn de volgende elementen opgenomen:

- **Product:** het internationale programma F-35 heeft tot eind 2023 meer dan 990 vliegtuigen geproduceerd en meer dan 775.000 vlieguren gevlogen. In Nederland is het 39^e toestel afgeleverd. De geplande oplevering van de zogenoemde TR-3 software heeft vertraging opgelopen waardoor nieuw geproduceerde toestellen voorlopig niet kunnen worden geleverd. Defensie heeft hier eind 2022 op geanticipeerd waardoor zes toestellen alsnog worden afgeleverd met TR-2 software. Het laatste toestel van deze zes wordt naar verwachting in april 2024 opgeleverd vanuit de assemblagefabriek in Italië. De resterende 13 toestellen van de in totaal 52 worden tot 2026 stapsgewijs geleverd. Als de TR-3 software in juni nog niet gereed is, zal dit ook gevolgen hebben voor het Nederlandse afleverschema.

Een Nederlands F-35 squadron is in 2023 succesvol ingezet voor NAVO missies vanaf de vliegbasis in Malbork, Polen. In operationele missies voldoet de F-35 aan de gestelde eisen.

- **Tijd:** het project VF-35 verloopt volgens planning. Een belangrijke criterium voor de laatste mijlpaal (*Full Operational Capability*, FOC) van dit project, de oplevering van 37 F-35 vliegtuigen, is behaald. De FOC mijlpaal wordt naar verwachting eind dit jaar behaald als de F-35 alle taken van de F-16 overneemt.
- **Geld:** als de raming voor de investeringen wordt afgezet tegen het beschikbare investeringsbudget is sprake van een positief saldo (€ 283 miljoen). De exploitatieramingen passen, na een herfasering van de delta-exploitatierreeks, voor de begrotingsperiode van de tot en met 2029 binnen het beschikbare budget. De kostenramingen passen op basis van de huidige uitgangspunten binnen het beschikbare exploitatiebudget. De kostenramingen over de gehele levensduur kennen de nodige risico's en onzekerheden. Risico's voor het exploitatiebudget zijn onder andere prijsstijgingen, meer benodigd onderhoud dan geraamd en hogere kosten voor doorontwikkeling.

Toelichting

- De Auditdienst Rijk (ADR) voert momenteel haar onderzoek uit, behorende bij de voortgangsrapportage. Uit dit onderzoek zijn voorlopig geen onvolkomenheden gerapporteerd ten aanzien van het proces, de planning en de inhoud van deze vierentwintigste voortgangsrapportage. Zodra het auditrapport gereed is, stuurt u dit aan de Tweede Kamer. De ADR rondt haar onderzoek formeel pas af nadat u de voortgangsrapportage als definitief heeft gemarkeerd.
- Dit is de voorlaatste voortgangsrapportage van het project VF-35. De laatste voortgangsrapportage volgt aan het einde van het eerste kwartaal 2025.
- De voortgang van het programma "doorontwikkeling F-35" wordt jaarlijks opgenomen in het Defensie Projecten Overzicht. Met het programma doorontwikkeling van de F-35 is Defensie in staat de F-35 te blijven moderniseren.
- Aansluitend aan het beëindigen van het project wordt de DMP-E fase opgestart. Daarover informeert u de Kamer opnieuw.
In de rapportage is een korte feitelijke passage opgenomen over het rechterlijk arrest inzake uitvoer van reserveonderdelen aan Israël, vanuit het F-35 *European Regional Warehouse* in Woensdrecht.

Financiële overwegingen

Het verzenden van de voortgangsrapportage heeft geen financiële consequenties. Alle relevante financiële informatie is verwerkt in het hoofdstuk 'Geld' en de bijbehorende bijlage.

Juridische overwegingen

Er zijn geen specifieke juridische overwegingen.

Communicatie

Dco heeft geen communicatie gepland rondom de verzending van deze Kamerbrief.

Overwegingen Beleid/Overwegingen Uitvoering

Geen.

Informatie die niet openbaar wordt gemaakt

De persoonsgegevens van de steller en ondertekenaar worden gelakt vanwege bescherming van de persoonlijke levenssfeer.

DE PLAATSVERVANGEND DIRECTEUR-GENERAAL BELEID

